

KARL MARX'IN *FRANSA'DA İÇ SAVAŞINA GİRİŞ*²
FRIEDRICH ENGELS

ENTERNASYONAL Genel Konseyinin *Fransa'da İç Savaş* üzerine çağrısının, kısa bir sürede yeni bir baskısını hazırlamak ve buna bir giriş eklemek zorunda kaldım. Bundan ötürü burada, en temel konular üzerinde durmaktan başka bir şey yapamam.

Daha büyük olan bu çalışmadan önce, Genel Konseyin Fransız-Alman savaşı üzerindeki daha kısa olan iki çağrısını veriyorum. İlk *İç Savaş*'ta, birincisi olmaksızın kendi başına iyice anlaşılabilir olmayan ikinci çağrıya göndermede bulunulduğu için. Sonra, gene Marx tarafından yazılan bu iki çağrıda, tıpkı *İç Savaş* derecesinde, yazarın kanıtını ilk kez olarak *Louis Bonapart'ın 18 Brumaire*'inde³ verdiği ve büyük tarihsel olayların nitelik, anlam ve zorunlu sonuçlarını, daha bu olaylar gözümüzün önünde olup bittiği ya da daha yeni tamamlandığı anda açıkça kavranmasını sağlayan şaşılması

yeteneğın üstün örnekleri görüldüğü için. Ve son olarak da Almanya'da bugün bile, bu olayların Marx tarafından önceden bildirilen sonuçlarına katlanmak zorunda olduğumuz için.

Birinci çağrının önceden haber verdiği şeyin, yani eğer Almanya'nın Louis Bonaparte'a karşı savunma savaşı, Fransız halkına karşı bir fetih savaşı biçiminde yozlaşırsa, bağımsızlık savaşı⁴ denilen savaşlardan sonra Almanya üzerine çöken tüm acıların yeni bir yoğunlukla yeniden canlanacakları kehanetinin gerçekleştiği görülmedi mi? Demagoglara⁵ karşı kovuşturmaların yerini almak üzere, aynı keyfe bağılı polis yönetimi ile, yasanın tıpatıp aynı korkunç yorumlama biçimi ile, olağanüstü yasa ve sosyalist avının⁶ geçtiği Bismarck egemenliği altında bir başka yirmi yıl daha yaşamadık mı?

Alsace-Lorraine'in ilhakının Fransa'yı Rusya'nın kollarına atacağı ve bu ilhaktan sonra Almanya'nın, ya Rusya'nın haraca bağlanmış uşağı durumuna geleceğı, ya da kısa bir soluk alma zamanından sonra, yeni bir savaş için, ve doğrusunu söylemek gerekirse "bir ırklar savaşı, birleşmiş Latin ve Slav ırklarına karşı bir savaş için"* silahlanma zorunda kalacağı yolundaki kehanet, harfi harfine gerçekleşmedi mi? Fransız illerinin ilhakı, Fransa'yı Rusya'nın kollarına itmedi mi? Küçük Prusya'nın, "Avrupa'nın birinci devleti" olmadan önce, Kutsal-Rusya'nın ayaklarına serme alışkanlığında bulunduğu hizmetlerden daha da aşağılık hizmetler sunacak kadar alçalan Bismarck, tam yirmi yıl boyunca, çarın gözüne girmek için boşuna çabalamadı mı? Ve prenslerin bütün ittifak antlaşmalarının daha birinci günü toz olup gidecekleri bir savaş tehdidinin, Demokles'in kılıcı gibi her gün kafamızın üzerinde sallanıp durduğu görülmüyor mu? Sonucunun mutlak belirsizliğinden başka hiçbir şeyi kesin olmayan bir savaş, tüm Avrupa'yı on beş-yirmi milyon silahlı adamın kırıp geçirmesine teslim edecek bir ırklar savaşı. Ve eğer bu savaş henüz patlak vermiyorsa, bunun tek nedeni büyük as-

* Bkz: Bu yapıtın 34. sayfası. -Ed.

keri devletlerden en güçlüsünün, onun sonal sonucunu önceden görme mutlak olanaksızlığı karşısında korkuya kapılmasıdır.

1870 uluslararası işçi siyasetinin bu parlak ve yarı unutulmuş öngörü kanıtlarını yeniden Alman işçilerinin gözü önüne sermek, şimdi her zamandan daha zorunlu.

Bu iki çağrı için doğru olan şey, *Fransa'da İç Savaş* üzerindeki çağrı için de doğrudur. 28 Mayıs günü, Komünün son savaşçıları Belleville⁷ yamaçları üzerinde, üstün düşman güçlerine yenik düşüyor ve iki gün sonra, 30 Mayıs günü Marx, Genel Konsey karşısında, Paris Komününün tarihsel anlamının birkaç keskin, ama öylesine kavrayışlı ve özellikle bu konuda yazılmış son derece zengin yazının tümünde eşi boşuna aranacak derecede doğru çizgi içinde ortaya konduğu bu çalışmayı okuyordu.

Fransa'nın 1789'dan sonraki iktisadi ve siyasal gelişmesi sonucu, elli yıldan beri Paris'te hiçbir devrim, proleter bir niteliğe bürünmeksizin patlak vermedi. Öyle ki zaferden sonra, onu kanı pahasına satın alan proletarya, kendi öz istemleriyle sahneye giriyordu. Bu istemler, Paris işçileri tarafından erişilmiş bulunan olgunluk derecesine göre, az çok bulanık, hatta karışık bir nitelik taşıyorlardı. Ama, kısacası, hepsi de kapitalistler ve işçiler arasındaki karşıtlığın ortadan kaldırılmasını amaçlıyorlardı. Bu işin nasıl yapılacağı ise, doğrusunu söylemek gerekirse bilinmiyordu. Ancak henüz ne kadar belirsiz bir biçimde ileri sürülmüş olursa olsun isteğin kendisi, tek başına kurulu toplumsal düzen bakımından bir tehlike içeriyordu. Bu isteği ileri süren işçiler, henüz silahlı idiler. Öyleyse iktidarda olan burjuvaların ilk görevi, işçilerin silahsızlandırılmasıydı. Bundan ötürü, işçilerin kanı pahasına kazanılmış her devrimden sonra, işçilerin yenilgiyle sonuçlanan yeni bir savaşım patlak veriyordu.

Bu ilk kez 1848'de böyle oldu. Parlamenter muhalefetin liberal burjuvaları, kendi partilerinin egemenliğini güvence altına alacak seçim reformunun yapılmasını istedikleri şölenler düzenliyorlardı. Hükümete karşı savaşımalarında hal-

ka gitgide daha çok dayanmak zorunda kaldıkları için gitgide burjuvazi ve küçük burjuvazinin radikal ve cumhuriyetçi katmanlarına üstünlük tanımaları gerekiyordu. Ama bu katmanların arkasında da devrimci işçiler vardı ve bu işçiler 1830'dan başlayarak burjuvaların ve hatta cumhuriyetçilerin düşündüklerinden çok daha büyük bir siyasal bağımsızlık kazanmış bulunuyorlardı. Hükümet ve muhalefet arasındaki bunalım patlak verince işçiler, sokak savaşlarına giriştiler. Ne Louis-Philippe kaldı, ne de seçim reformu; Louis-Philippe'in yerine zaferi kazanan işçilerin adlandırdıkları gibi, "Toplumsal" cumhuriyet kuruldu. Toplumsal cumhuriyetten ne anlaşılması gerektiğiyse kimse, hatta işçiler bile pek bilmiyordu. Ama şimdi işçilerin silahları vardı ve devlet içinde bir güç oluşturuyorlardı. Bundan ötürü cumhuriyetçi burjuvalar, iktidara geçince ayaklarının altındaki toprağın daha sağlam bir duruma geldiğini sezer sezmez, ilk amaçları işçileri silahsızlandırmak oldu. Bu iş şöyle yapıldı: Verilen sözler kasten çiğnendi, proleterler açıkça aşağılandı, işsizler uzak bir ile sürülmeye girişildi ve böylece işçiler, Haziran 1848 ayaklanmasına⁸ zorlandı. Hükümet sayıca üstün güçler toplamaya dikkat etmişti. Beş günlük kahramanca bir savaştan sonra, işçiler ezildi. Bunun üzerine savunmasız tutsaklar arasında, Roma Cumhuriyetinin yıkılmasını hazırlayan iç savaşlardan bu yana eşi benzeri görülmeyen bir insan kıymına girişildi. Proletarya, kendi öz çıkarları ve kendi öz istemleriyle ayrı bir sınıf olarak burjuvazinin karşısına çıkma cüretinde bulunur bulunmaz burjuvazi, öç almada hangi çılgınca yırtıcılığa kadar yükselebileceğini ilk kez gösteriyordu. Gene de 1871 burjuvazisinin kudurganlığı karşısında 1848, henüz bir çocuk oyunundan başka bir şey değildi.

Ama ceza da kendini bekletmedi. Eğer proletarya Fransa'yı *henüz* yönetebilecek bir durumda değilse, burjuvazi de *artık* yönetemiyordu. Hiç değilse burjuvazinin henüz çoğunlukla kralcı eğilimde olduğu ve üç hanedancı⁹ parti ile bir dördüncü cumhuriyetçi parti biçiminde bölündüğü bu dönemde yönetemiyordu. İşte serüvenci Louis Bonaparte'nin

bütün kilit noktalarını —ordu, polis, yönetim mekanizması— ele geçirerek 2 Aralık 1851'de¹⁰ burjuvazinin son kalesi olan Ulusal Meclisi havaya uçurmasını sağlayan şey de, burjuvazinin bu iç çekişmeleri oldu. İkinci İmparatorluk ve onunla birlikte de Fransa'nın bir siyaset ve maliye serüvençileri çetesi tarafından sömürülmesi dönemi başladı. Ama aynı zamanda, sanayi de, Louis-Philippe'in dar çaplı, pısrık ve büyük burjuvazinin ancak küçük bir bölümünün egemenliğini simgeleyen sisteminin ona hiçbir zaman kazandıramayacağı bir gelişme kazandı. Louis Bonaparte, burjuvaları işçilere karşı ve sırası gelince işçileri de burjuvalara karşı koruma bahanesiyle, kapitalistlerin elinden siyasal iktidarlarını aldı. Buna karşılık Louis Bonaparte'ın egemenliği de spekülasyon ve sınai etkinliği, uzun sözün kısası, tüm burjuvazinin yükselme ve zenginleşmesini, görülmemiş derecede kolaylaştırdı. İmparatorluk sarayı ve çevresi de bu zenginleşmeden, ondan da yüksek bir derecede gelişen rüşvet ve soygun payını aldı.

Ama İkinci İmparatorluk demek, Fransız şovenizmine bir çağrıda bulunmak ve 1814'te yitirilen Birinci İmparatorluk sınırları ya da en azından Birinci Cumhuriyet sınırları üzerinde hak iddia etmek demektir. Eski krallık sınırları içinde, hatta 1815'in daha da budanmış sınırları içinde bir Fransız İmparatorluğu gibi bir durum, uzun zaman süremezdi. Bu durum, devirli savaşlar ve yeni topraklar kazanmak zorunluluğuna yol açtı. Ancak Fransız şovenleri bakımından, Ren nehrinin sol kıyısındaki Alman topraklarının fethi kadar çekici gelen hiçbir fetih de yoktu. Ren üzerindeki bir fersahlık toprak, onlar için Alpler ya da bir başka yerdeki on fersahlık topraktan çok daha önemliydi. İkinci İmparatorluk varlığını sürdürdükçe, Ren'in sol kıyısına bir ya da birkaç seferde yeniden sahip olmak isteğinin ortaya çıkması, bir zaman sorunundan başka bir şey değildi. 1866 Avusturya-Prusya savaşı¹¹ ile birlikte, bunun da zamanı geldi. Ama Bismarck'tan ve kendi aşırı entrikacı kararsızlık siyasetinden umduğu "toprak ödünlemeleri" konusunda düş kırıklığına

uğrayan Bonaparte için, artık savaştan başka bir yol kalmadı. 1870'de patlak veren savaş, Sedan'da yenilgiye uğramasına ve Wilhelmshehe'de şapa oturmasına yol açtı.¹²

Bu yenilginin zorunlu sonucuysa, 4 Eylül 1870 Paris devrimiydi. İmparatorluk, iskambilden bir şato gibi yıkıldı, cumhuriyet, yeniden ilan edildi. Ama düşman kapıdaydı: İmparatorluk orduları, ya Metz'de çaresiz bir biçimde kuşatılmış, ya da Almanya'da tutsak bir durumdaydılar. Bu umutsuz durum içinde halk, eski Yasama meclisindeki Paris milletvekillerine bir "ulusal savunma hükümeti" kurmak iznini verdi. Savunmayı sağlamak üzere eli silah tutan Parisliler, işçiler büyük çoğunluğu oluşturacak biçimde Ulusal Muhafıza girmiş ve silahlanmış olduğu için halk, bu izni seve seve vermişti. Ama hemen hemen salt burjuvalardan oluşan hükümet ve silahlı proletarya arasındaki çatışma patlak vermekte gecikmedi. 31 Ekim günü, işçi taburları Belediye sarayına (*Hôtel de ville*) baskın yaparak hükümet üyelerinin bir bölümünü tutsak aldı; ihanet, hükümetin Komün seçimlerine hemen gidileceği konusunda yalan yere ant içmesi ve bazı küçük-burjuva taburların işe karışması, onlara özgürlüklerini kazandırdı ve yabancı bir ordu tarafından kuşatılmış bir kent içinde iç savaşa yol açmamak için, aynı hükümet iş başında bırakıldı.

Ensonu, 28 Ocak 1871'de, açlık içinde kıvranan Paris teslim oluyordu. Ama, savaş tarihinde o güne değin görülmemiş bir onurla. Tabyalar bırakılmış, tahkimatlar silahsızlandırılmış, savaş tutsağı sayılan ordu ve gezici muhafız birliklerinin silahları teslim edilmişti. Ancak Ulusal Muhafız, silahlarını ve toplarını korudu ve yenenlerle yalnızca bir bırakışma durumuna geçti. Ve hatta yenenler, Paris'e bir zafer girişi yapmaya bile cesaret edemediler. Ancak Paris'in küçük ve ayrıca açık parklarla dolu bir köşesini, onu da yalnız birkaç günlüğüne işgali göze alabildiler! Ve bu süre boyunca da, Paris'i 131 gündür kuşatmış bulunan bu birlikler, hiçbir "Prusyalı"nın yabancı istilacıya bırakılan köşenin dar sınırlarını aşmamasını dikkatle gözetten silahlı Paris işçileri tarafından

kuşatıldılar. Bütün imparatorluk birliklerinin silahlarını kendisine teslim ettikleri ordu üzerinde Parisli işçilerin uyandırdığı saygı öylesine büyüktü ki, devrim ocağından öçlerini almak için gelen Prusyalı junkerler (toprak ağaları), bu aynı silahlı devrim karşısında saygı ile durmak ve onu selamlamak zorunda kaldılar!

Savaş sırasında Parisli işçiler, savaşın cesaretle sürdürülmesini istemekle yetinmişlerdi. Ama Paris'in tesliminden sonra barışın¹³ yapılacağı şu sırada, yeni hükümet başkanı Thiers şunu anlamak zorundaydı: Parisli işçiler silahlı kalacakları sürece, varlıklı sınıfların —büyük toprak sahipleri ve kapitalistler— egemenliği sürekli olarak tehlike karşısında kalacaktı. İlk işi onları silahsızlandırmaya girişmek oldu. 18 Mart günü, Paris kuşatması sırasında halktan toplanan paralarla yapılan ve Ulusal Muhafıza ait olan toplara el koyma buyruğunu vererek, ordu birliklerini gönderdi. Girişim başarısızlığa uğradı. Paris kendini savunmak için tek bir adam gibi ayaklandı ve Paris ile merkezi Versailles'da bulunan Fransız hükümeti arasında savaş ilan edildi. 26 Martta Komün seçimleri yapıldı; 28 Martta Komün ilan edildi; o güne kadar iktidarı elinde tutan Ulusal Muhafız merkez komitesi, bir kararname yayınlayarak utanç verici Paris "ahlak zabıta"sını kaldırdıktan sonra, iktidarı Komüne bıraktı. 30 Martta Komün, askere almayı ve düzenli orduyu kaldırdı ve tüm sağlam yurttaşların katılacakları Ulusal Muhafızı, tek silahlı kuvvet olarak ilan etti; bütün Ekim 1870 kiralalarını, peşin ödenen kiralari hesaba geçirerek, Nisana değin erteledi ve belediye emniyet sandıklarına yatırılmış her türlü eşya satışını durdurdu. Aynı gün, Komün'e seçilmiş olan yabancıların görevleri de onaylandı, çünkü "Komün bayrağı, dünya cumhuriyetinin bayrağı"ydı — 1 Nisanda Komün görevlilerinin dolayısıyla Komün üyelerinin de en yüksek maaşının, [yılıda —ç.] 6.000 frangı (4.800 mark) geçemeyeceği kararlaştırıldı. Ertesi gün kilise ile devletin ayrılması ve din işleri bütçesinin kaldırılması, bütün kilise mallarının ulusal mülkiyete dönüştürülmesi, dolayısıyla 8 Nisanda bütün dinsel simge,

imge, dua ve dogmaların, kısacası "herkesin bireysel vicdanı ile ilgili her şeyin" okullardan uzaklaştırılması kararlaştırıldı ve bu karar yavaş yavaş gerçekleştirildi. — 5 Nisanda, Versailles birliklerinin tutsak Komün savaşçıları her gün idam etmesi karşısında, rehinelerin tutuklanmasını öngören bir kararname ilan edildi, ama bu kararname hiçbir zaman uygulanmadı. — 6 Nisanda 137. Ulusal Muhafız taburu, gidip giyotini aldı ve halkın sevinç gösterileri içinde yaktı. — 12 Nisanda Komün, Napoléon'un 1809 savaşından sonra düşmandan aldığı topraklarla döktürülen Vendôme sütununu, şovenizm ve halkları anlaşmazlığa kışkırtma simgesi olduğu gerekçesiyle, yıkmayı kararlaştırdı. Karar, 16 Mayıs'ta yerine getirildi. — 16 Nisanda Komün, sahipleri tarafından çalışması durdurulmuş fabrikaların bir sayımının yapılmasını ve bu işletmelerin yönetimini o zamana kadar bu işletmelerde çalışan ve kooperatif birlikleri içinde bir araya gelecek olan işçilere vermek ve bu kooperatif birlikleri de bir tek büyük federasyon biçiminde örgütlemek üzere planlar hazırlanmasını kararlaştırdı. — 20 Nisanda fırıncıların gece çalışmasını ve İkinci İmparatorluktan bu yana polis tarafından seçilen ve birinci sınıf işçi sömürücüsü olan kişiler elinde tekelleşen iş bulma bürolarını yasakladı. Bu bürolar, Paris'teki 20 ilçenin (*arrondissement*) belediyelerine bağlandı. — 30 Nisanda, Komün, emniyet sandıklarının ortadan kaldırılmasını kararlaştırdı. İşçilerin özel bir sömürüsüne yol açan bu sandıklar, onların çalışma aletleri ve kredi haklarıyla çelişiyordu. — 5 Mayıs'ta Komün, Louis XVI'nın idamının bağışlanması için yapılan kefaretilik kilisesini yıktırmayı kararlaştırdı.

Böylece yabancı istilaya karşı savaşın o güne kadar arka plana sürdüğü Paris hareketinin sınıfsal niteliği, 18 Mart'tan başlayarak sert ve katıksız bir biçimde ortaya çıktı. Komünde hemen yalnızca işçiler ya da işçilerin ünlü temsilcileri yer alıyordu; kararları da açıkça proleter bir nitelik taşıyordu. Komün, ya dinin devlet karşısında özel bir sorundan başka bir şey olmadığı yolundaki ilkenin gerçekleştirilmesi gibi, cumhuriyetçi burjuvazinin salt korkaklıktan savsakladığı,

ancak işçi sınıfının özgür etkinliği bakımından zorunlu bir temel oluşturan reformları kararlaştırıyor, ya da doğrudan doğruya işçi sınıfı yararına alınan ve bir ölçüde eski toplumsal düzende de derin çatlaklar açan kararları ilan ediyordu. Ama kuşatılmış bir kentte bütün bunlar bir uygulama başlangıcından başka bir şey olamazdı. Ve mayısın ilk günlerinden başlayarak, Versailles hükümetinin gitgide çoğalan birliklerine karşı savaş, herkesin tek kaygısı durumuna geldi.

7 Nisanda Versailles'lılar, Paris'in batı cephesindeki Neuilly'de, Seine geçidini ele geçirdiler. Buna karşılık 11 Nisanda güney cephesinde General Eudes'ün bir saldırısı üzerine, kanlı kayıplar vererek püskürtüldüler. Paris, hem de bu kentin Prusyalılar tarafından bombalanmasını kutsallığa saygısızlık olarak damgalayan aynı kişiler tarafından, durup dinlenmeksizin bombalanıyordu. Bu aynı kişiler şimdi, Sedan ve Metz'de¹⁴ tutsak düşen Fransız askerlerine Paris'i yeniden fethettirmek üzere, onların bir an önce yurtlarına gönderilmelerini Prusya hükümetinden dilenircesine istiyorlardı. Mayıs başından başlayarak bu birliklerin yavaş yavaş gelmesi, Versailles'lılara kesin bir üstünlük kazandırdı. Bu durum, daha 23 Nisanda, Thiers, Komünün önerisi üzerine başlayan ve rehine olarak tutulan Paris başpiskoposu* ile bir sürü öteki papazın, Komüne iki kez seçilmekle birlikte Clairvaux'da hapistelerden bir tek Blanqui ile değiştirilmesini amaçlayan görüşmeleri kestiği zaman ortaya çıktı. Ve Thiers'nin dilindeki ton değişikliğinde, kendini daha da çok duyurdu. O güne kadar savsaklayıcı ve kaypak olan Thiers, birdenbire saygısız, tehdit edici ve kaba kesiliverdi. Güney cephesinde Versailles'lılar 3 Mayıs'ta Moulin-Saquet tabyasını, 9 Mayıs'ta top ateşiyle baştanbaşa yıkılmış Issy kalesini, 14 Mayıs'ta da Vanves kalesini aldılar. Batı cephesinde hisarlarla bitişik birçok köy ve yapıyı ele geçirerek, yavaş yavaş surun kendisine doğru ilerlediler. 21 Mayıs'ta ihanet ve Ulusal Muhafız gözcü postasının savsaklaması sonucu, kente girmeyi başardılar. Kuzey ve doğudaki kaleleri işgal eden Prusya-

* Darboy. -Ed.

lılar, Versailles'lıların bırakışmayla kendilerine yasaklanmış olan kentin kuzeyindeki topraklardan ilerlemelerine izin vererek, Parislilerin antlaşma dolayısıyla korunduklarını sandıkları ve bu yüzden pek de asker bulundurmadıkları geniş bir cephe üzerinden saldırmalarını sağladılar. Bundan ötürü Paris'in batı yarısında, gerçek anlamıyla lüks kentinde ancak az bir direniş görüldü. İstila birlikleri doğu yarıya, tam anlamıyla işçi mahallelere yaklaştıkları ölçüde direniş, daha zorlu ve inatçı bir biçime büründü. Komünün son savunucuları, ancak sekiz günlük bir savaştan sonradır ki Belleville ve Méilmontant tepeleri üzerinde yenik düştüler ve savunmasız erkek, kadın ve çocukların bütün hafta süren ve durmadan artan yığınsal katliamı, işte o zaman doruğuna vardı. Tüfek, artık yeterince çabuk öldürmüyordu; yenikler, yüzlercesi bir arada, makine tüfekle kurşuna dizildiler. Son yığınsal katliamın yapıldığı Père-Lachaise mezarlığındaki Federeleler Duvarı, proletarya kendi hakkı için ayaklanmaya cüret eder etmez, yönetici sınıfın gösterebileceği taşkın öfkenin hem dilsiz hem de belagatli tanığı olarak, bugün hâlâ ayakta. Sonra, bütün Komüncülerin öldürülmesinin olanaksızlığı görülünce, sıra yığınsal tutuklamalara, tutsaklar sıralarından gelişigüzel seçilen kurbanların kurşuna dizilmesine, ötekilerin de savaş divanları karşısına çıkarılmayı beklemek üzere, büyük kamplara sürgün edilmelerine geldi. Paris'in kuzey yarısı çevresinde ordugah kuran Prusya birliklerine, hiçbir kaçağı geçirmeme buyruğu verilmişti; ama erler, kendilerine verilen buyruğun sesinden çok insanlığın sesini dinledikleri zaman, subaylar çoğu kez gözlerini yumdular. Bu arada çok insanca davranan ve Komün savaşçısı oldukları besbelli birçok insanın geçmesine göz yuman Saksonya kolordusunu, özellikle övmek gerekir.

EĞER bugün, yirmi yıl sonra, 1871 Paris Komününün etkinlik ve tarihsel anlamı üzerine geriye doğru bir göz atarsak, *Fransa'da İç Savaş*'ta bu konuda yapılan betimlemeye katılacak bazı eklemeler olduğu ortaya çıkar.

Komün üyeleri, Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nde egemen durumda olan bir blanquiciler çoğunluğu ile, çoğu proudhoncu sosyalistlerden oluşan Uluslararası Emekçiler Derneği¹⁵ üyesi bir azınlık biçiminde bölünüyorlardı. Genel olarak blanquiciler, o sırada ancak proleter devrimci içgüdü bakımından sosyalist bir kimlik taşıyorlardı; aralarından ancak küçük bir bölümü, Alman bilimsel sosyalizmini bilen Vaillant sayesinde, daha büyük bir ilke açıklığına erişmiş bulunuyordu. İktisadi düzeyde, bugünkü anlayışımıza göre Komünün yapmış olması gereken birçok şeyin yapılmamasını işte bu durum açıklar. Kavranması en güç olan şey, kuşkusuz Komünü Fransız Bankasının kapıları önünde durduran o kutsal saygıdır. Ayrıca ağır bir siyasal yanlışlıktı bu. Komünün elindeki banka, onbin rehineden daha değerliydi. Komünle barış imzalanması için, Versailles hükümeti üzerinde baskı yapan tüm Fransız burjuvazisi demektir. Ama asıl şaşılacak şey, blanquici ve proudhunculardan oluşan Komün tarafından gene de yapılmış olan birçok doğru şeydir. Komünün iktisadi kararlarının sorumluluğunun, şanlı ve daha az şanlı yönleriyle, en başta proudhunculara düştüğü kendiliğinden anlaşılır — tıpkı siyasal edim ve güçsüzlüklerinin sorumluluğunun da blanquicilere düşmesi gibi. Ve her iki durumda da tarihin ironisi —doktrinerlerin iktidara geçtikleri her zaman olduğu gibi—, her iki akım yandaşlarının da kendi okul öğretilerinin onlara buyurduğu şeyin tam tersini yapmalarını gerektirdi.

Küçük köylülük ve zanaatçılığın sosyalisti olan Proudhon, ortaklaşmadan (*association*) hiç hoşlanmıyordu. Ortaklaşmanın yarardan çok sakınca içerdiğini, doğası gereği kısır, hatta emekçinin özgürlüğünü engellediği için zararlı olduğunu; verimsiz ve engelleyici, apaçık ve dolambaçsız bir dogma olarak, emekçinin özgürlüğüyle olduğu kadar emek tasarrufu ile de çeliştiği için, sakıncalarının yararlarından daha hızlı arttığını; onun karşısında rekabet, işbölümü ve özel mülkiyetin, iktisadi güçler olarak kalacaklarını söylüyordu. Emekçiler Ortaklığı (Derneği) ancak, örneğin demir-

yolları gibi büyük sanayi ve büyük işletmelerin oluşturduğu istisnai durumlar —Proudhon bunları böyle adlandırır— için yersiz olmayacaktı (bkz: *Idée générale de la révolution*,¹⁶ 3. inceleme).

1871 yılında, hatta zanaatçılığın merkezi olan Paris'te bile, büyük sanayi bir istisna olmaktan öylesine çıkmıştı ki Komünün en önemli kararnamesiyle, yalnız emekçilerin ortaklaşmasına dayanmakla kalmayacak, ayrıca bütün bu ortaklaşmaları (dernekleri) büyük bir federasyon içinde toplayacak bir büyük sanayi ve hatta manüfaktür örgütü; kısacası Marx'ın *İç Savaş*'ta çok haklı olarak söylediği gibi, sonunda komünizme, yani Proudhon öğretisinin tam tersine varacak olan bir örgüt kuruluyordu. Ve Komün işte bu nedenle de proudhoncu sosyalizm okulunun mezarı oldu. Bu okul bugün Fransız işçi çevrelerinde yitip gitti; şimdi bu çevrelerde, "marksist"ler arasında olduğundan daha az olmamak üzere, "possibiliste"ler¹⁷ arasında da Marx'ın teorisi söz götürmez bir egemenlik sürüyor. Proudhonculara şimdi ancak, "radikal" burjuvazi içinde rastlanıyor.

Blanquicilerin işleri de daha iyi gitmedi. Komploculuk okulunda yetişen ve bu okula özgü sıkı bir disiplinle bağlanan blanquiciler, görece küçük bir sayıdaki kararlı ve iyi örgütlenmiş insanın, zamanı geldiğinde yalnız iktidarı ele geçirmeye değil, büyük bir yılmazlık ve gözüpeklik göstererek, halk yığınını devrime sürüklemek ve onu küçük yönetici birlik çevresinde toplamak başarısını göstermeye yetecek kadar iktidarda kalmaya da yetenekli olduğu düşüncesinden yola çıkıyorlardı. Bunun için de her şeyden önce tüm iktidarın, yeni devrimci hükümetin elinde sıkı sıkıya ve diktatörce toplanması gerekiyordu. Ama çoğunlukla bu blanquicilerden oluşan Komün ne yaptı? Taşradaki Fransızlar için yayımladığı bütün bildirgelerinde Komün, onları tüm Fransız komünlerinin Paris ile özgür bir federasyonuna, ilk kez olarak gerçekten ulusun kendisi tarafından kurulacak ulusal bir örgütlenmeye çağırıyordu. Önceki merkezi hükümetin bastırıcı gücüne, yani 1798'de Napoléon'un kurduğu ve ondan sonra

her yeni hükümet tarafından minnetle yeniden ele alınarak karşıtlarına karşı kullanılan ordu, siyasal polis ve bürokrasiye gelince, Paris'te alaşağı edilmiş olduğu gibi, her yerde alaşağı edilmesi gereken şey de işte bu gücün ta kendisiydi.

Komün, iktidara geçen işçi sınıfının, eski devlet makinesiyle yönetmeye devam edemeyeceğini hemen kabul etme zorunda kaldı. Daha yeni kazandığı egemenliği yeniden yitirmemek için işçi sınıfı, bir yandan o zamana kadar kendisine karşı kullanılan eski baskı makinesini ortadan kaldırmak, ancak öte yandan kendi temsilci ve memurlarının her zaman ve istisnasız görevden alınabilir (*révocable*) olduklarını ilan ederek, onlara karşı da güvenlik önlemleri almak zorundaydı. Devletin ayırıcı özelliği, o zamana kadar neye dayanıyordu? Toplum, başlangıçta basit işbölümü aracıyla, kendi ortak çıkarlarını gözetmek için kendi öz organlarını kurmuştu. Ama zamanla, doruğunu devlet iktidarının oluşturduğu bu organlar, kendi özel çıkarlarına hizmet etmeye başlayarak, toplumun hizmetkârları olmaktan çıkıp onun efendileri durumuna dönüşmüşlerdi. Bunun böyle olduğu, örneğin sadece soydan geçme krallıkta değil, demokratik cumhuriyette de görülebiliyordu. "Politikacı"lar hiçbir yerde, Kuzey Amerika'da olduklarından daha kendi başına ve daha güçlü bir klan oluşturamaz. İktidarda nöbet değiştiren iki büyük partiden her biri bu ülkede, siyaseti kendine iş edinen, eyaletlerin yasama meclislerinde olduğu gibi Birlik yasama meclislerindeki koltuklar üzerinde de spekülasyon yapan, ya da partileri yararına ajitasyon aracıyla geçinen ve partisinin zaferi üzerine çeşitli görevlerle ödüllendirilen kişiler tarafından yönetilir. Amerikalıların otuz yıldan beri taşınmaz duruma gelmiş bulunan bu boyunduruktan kurtulmak için ne kadar çaba gösterdikleri ve her şeye karşın, bu çürüme bataklığına durmadan daha derin bir biçimde nasıl battıkları yeterince bilinir. Devlet gücünün, başlangıçta basit bir aletinden başka bir şey olmadığı toplum karşısında nasıl bağımsızlaştığını en iyi Amerika'da görebiliriz. Bu ülkede ne hanedan vardır, ne soyluluk; Kızılderililerin gözetimine atanmış bir avuç as-

ker bir yana bırakılırsa ne sürekli ordu vardır, ne de değişmez görevler ve emeklilik hakkı ile birlikte bürokrasi. Ve gene de orada, devlet iktidarını ele geçirmek ve onu hem de en utanmaz erekler için en bozulmuş araçlarla sömürmek üzere nöbetleşen iki büyük spekülâtör politikacılar çetesi vardır; ve ulus, sözümona onun hizmetinde olduklarını söyleyen, ama gerçeklikte ona egemen olup onu soyan bu iki büyük politikacılar karteli karşısında, güçsüzdür.

Başlangıçta toplumun hizmetkârları olan devlet ve devlet organlarının, toplumun efendileri durumuna ve daha önceki bütün rejimlerde kaçınılmaz bir nitelik taşıyan bu dönüşümünü önlemek için Komün, iki şaşmaz araç kullandı. İlkin bütün yönetim, adalet ve eğitim görevlilerinin ilgililer tarafından seçilerek, gene aynı ilgililer tarafından her an görevden geri alınabilmeleri ilkesini kabul etti. İkinci olarak da en küçüğünden en büyüğüne bütün hizmetlere, işçilerin aldığı ücretten başka bir karşılık ödemedi. Genel olarak ödediği en yüksek görevli maaşı yılda 6.000 franktı. Böylece, temsil organlarına gönderilen delegelerin emredici vekaletleri dışında, mevki ve ikbal avcılığına karşı etkin bir engel daha konmuş oluyordu.

Şimdiye kadarki biçimiyle devlet gücünün bu parçalanması ve yerine gerçekten demokratik yeni bir iktidar geçirilmesi, *İç Savaş*'ın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Ancak bu konunun bazı yönleri üzerinde, burada kısaca durmak da zorunluydu; çünkü devlet batıl itikadî felsefeden, özellikle Almanya'da, burjuvazinin ve hatta birçok işçinin ortak bilincine geçti. Filozofların kafasında devlet, "idea'nın gerçekleşmesi" ya da Tanrının dünya üzerindeki felsefi dile çevrilmiş saltanatı, sonsuz doğruluk ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği alandır. Devlete ve devlete ilişkin her şeye karşı duyulan ve beşikten beri, tüm toplumun bütün işleri ve bütün ortak çıkarlarının, şimdiye kadar olduğundan, yani devlet ve onun gereğince yerleşmiş otoriteleri tarafından çekilip çevrildiklerinden başka türlü çekilip çevrilemeyeceklerini düşünmeye alışıldığı ölçüde kolay

yerleşen o batıl itikada dayalı saygıda işte buradan kaynaklandı. Ve soydan geçme krallığa karşı duyulan güvenden kurtulup da, demokratik cumhuriyet için güven beslemeye başlandığı zaman, son derece gözüpek bir adım atılmış olduğu sanıldı. Ama gerçeklikte devlet, bir sınıfın bir başkası tarafından bastırılmasına yarayan bir makineden başka bir şey değildir ve bu krallıkta ne kadar böyleyse, demokratik cumhuriyette de o kadar böyledir. Bu konuda söylenebilecek en kısa şey de devletin, muzaffer proletaryanın sınıf egemenliği savaşımında kalıt olarak aldığı ve tıpkı Komünün yaptığı gibi, en zararlı yönlerini hemen budamaya başlaması gereken bir kötülük olduğudur; ta ki yeni ve özgür toplumsal koşullar içinde yetişen bir kuşağın, bütün bu devlet hurdasından kurtulacak bir duruma gelebilmesine kadar.

Sosyal demokrat hamkafa (*philistin*)¹⁸ son zamanlarda proletarya diktatörlüğü sözünün edildiğini duyunca hidayete erdirici bir korkuya kapıldı. Eh peki, bu diktatörlüğün neye benzediğini görmek ister misiniz baylar? Paris Komününe bakın. Paris Komünü, proletarya diktatörlüğüydü.

Londra, Paris Komününün 20. yıldönümü için, 18 Mart 1891.

Neue Zeit, Bd. 2, n° 28,
1890-1891 içinde, ve Marx'ın
Fransa'da İç Savaş, Berlin 1891,
yapıtı içinde yayımlandı.